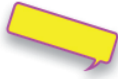

Egalite
Intersex
Ukraine

*Інтерсекс-люди
такі ж, як усі інші*

**ХТО ТАКІ ІНТЕРСЕКСИ
І ЯК ЇМ БУТИ ПОВНОПРАВНИМИ
ЧЛЕНАМИ СУСПІЛЬСТВА,
НЕ ВТРАТИВШИ СЕБЕ**

Egalite
Intersex
Ukraine

Egalite
Intersex
Ukraine

Egalite
Intersex
Ukraine

Egalite
Intersex
Ukraine

Egalite
Intersex
Ukraine

Egalite
Intersex
Ukraine

Egalite
Intersex
Ukraine

Egalite
Intersex
Ukraine

Egalite
Intersex
Ukraine

Egalite
Intersex
Ukraine

Egalite
Intersex
Ukraine

Egalite
Intersex
Ukraine

Egalite
Intersex
Ukraine

Egalite
Intersex
Ukraine

Egalite
Intersex
Ukraine

Egalite
Intersex
Ukraine

Egalite
Intersex
Ukraine

Egalite
Intersex
Ukraine

Egalite
Intersex
Ukraine

Egalite
Intersex
Ukraine

Egalite
Intersex
Ukraine

Egalite
Intersex
Ukraine

Egalite
Intersex
Ukraine

Egalite
Intersex
Ukraine

*Інтерсекс-люди такі самі,
як усі інші*

ХТО ТАКІ ІНТЕРСЕКСИ
І ЯК ЇМ БУТИ ПОВНОПРАВНИМИ
ЧЛЕНАМИ СУСПІЛЬСТВА,
НЕ ВТРАТИВШИ СЕБЕ

*Egalite Intersex Ukraine
2017*

УДК 631.1:075.325

ББК 23.22Я 53

Різноманітність людського суспільства, право всіх його представників жити повноцінним життям, не зазнаючи утисків і принижень, є темою першого в Україні видання про інтерсекс-людей. Як і всі люди в суспільстві вони потребують гуманного ставлення, медичної допомоги, юридичної підтримки, матеріального забезпечення.

Це видання адресується всім, хто цікавиться суспільним життям, хто розуміє неоднорідність людства і усвідомлює необхідність збереження і поширення засад гуманізму в Україні і світі.

Автор: Юлія Пустовіт

Редактор: Алла Волощенко

Дизайн обкладинки: Egalite Intersex Ukraine

<https://www.facebook.com/IntersexUkraine>

egalite.i.ukraine@gmail.com

Наклад: 1000 прим.

Київ, 2017

Видавець: ТОВ «Поліграф Експерт»

Поширення безкоштовне, не для продажу.

Всі права захищені. Передрук, копіювання, використання всього тексту або його фрагментів можливе тільки в некомерційних цілях, за умови посилання на джерело.

Брошура створена в рамках проекту «Інтерсекси-люди – такі самі, як усі інші». Публікація здійснена за фінансової підтримки PlanetRomeo Foundation.

Погляди і думки, висловлені у публікації, належать автору і не обов'язково відображають точку зору PlanetRomeo Foundation.

ISBN 1744-2259

© Egalite Intersex Ukraine, 2017

© Пустовіт Юлія, 2017

Зміст

Для кого це видання, чому виникла потреба його створити	4
Як змінювалося ставлення до гермафродитів. У тіні гомофобії.....	7
Права людини і освіта. Обов'язки сім'ї і суспільства.....	12
Порушення формування статі	14
Формування статевих органів	15
Патологія формування статі.....	16
Критерії статевої приналежності людини	18
Як визначається стать.....	18
<i>Генетична стать</i>	20
<i>Гонадна стать</i>	23
<i>Внутрішньоутробна гормональна стать</i>	24
<i>Внутрішньоутробна морфологічна стать</i>	26
<i>Чоловічий і жіночий мозок</i>	26
<i>Пубертатний гормональний статус і зовнішня морфологічна стать</i>	27
Сім'я, суспільство і дитина-інтерсекс.....	28
У сім'ї росте дитина-інтерсекс.....	30

ДЛЯ КОГО ЦЕ ВИДАННЯ, ЧОМУ ВИНИКЛА ПОТРЕБА ЙОГО СТВОРИТИ

Думка про те, що чимало проблем люди могли б оминати, або легко їх здолати, аби вони володіли для цього достатніми знаннями не нова. Проте її актуальність щоразу стає ще більш очевидною, коли людство, країна, група людей чи окремий індивід усвідомлюють постфактум, що, якби вони наперед знали суть проблеми, то, вірогідно, вирішували б її дещо в інший спосіб. Особливо болісно переживати це тоді, коли незнання на рівні суспільства обертається стражданнями багатьох людей, адже виправляти колективну помилку, як правило, значно важче ніж помилку однієї людини. І це не тільки тому, що інший масштаб, а ще й тому, що у суспільстві укорінилася думка, що більшість завжди права, що колективний розум не може помилятися, а тому будь що, накинута йому меншістю є помилковим. Ситуація погіршується ще й тим, що якщо знання, які людство накопичило в галузі точних і природничих наук передається безособово, за допомогою різних технічних носіїв, то соціальні знання, зв'язки і дії суспільство мусить значною мірою відтворювати і передавати через живе спілкування. А тому гуманізм, толерантність, доброту, взаємодопомогу не можна заснувати у суспільстві раз і назавжди, а потім лише нарощувати і збільшувати. Ні, щоразу їх треба відтворювати заново. І тому моральні якості суспільства чи етичні цінності дуже вразливі і мінливі. І те, що сьогодні вважається неприпустимим злом, завтра може виявитися лише порожнім забобоном, і навпаки. А те, що тим часом страждають цілком конкретні люди – то їх страж-

дання відходять разом з ними, і наступні покоління переймаються цим настільки мало, що можуть робити ті ж самі помилки, прирікаючи наступні покоління співгромадян на такі ж страждання.

Чи можна вийти з цього зачарованого кола? На жаль, однозначної відповіді немає. Але, на нашу думку, не намагатися зробити це, знаючи, що дійсний стан має бути змінено, мабуть, гірше ніж просто чинити зло через незнання.

Ті, кого сьогодні називаються інтерсексами, а протягом багатьох віків називали гермафродитами, можуть багато розповісти про те, як невизнання, політична доцільність, упередження, які виникають під впливом релігійних, політичних чи псевдонаукових поглядів, руйнують життя багатьох людей, затримуючи суспільство у стані, який навряд чи можна вважати цивілізованим.

Отже, дискримінація, якої зазнають інтерсекси в Україні та на інших територіях колишнього Радянського Союзу, правові утиски, відсутність належного, а часто і будь-якого медичного обслуговування, якого потребують такі люди, «нормалізуючі операції» у дитячому віці, змушують нас звернутися до суспільства, щоб донести до нього те, що в інших державах вже давно відомо і не викликає здивування та упередженості.

Інтерсекси були завжди, є, і завжди будуть, доки існує людський рід. До наших днів дійшли відомості про них відтоді,

“

*Інтерсекси
були завжди, є,
і завжди будуть,
доки існує
людський рід.*

”

коли почалася писемна і мистецька фіксація людського життя. Проте особливо багато матеріалу збереглося з античних часів, від яких веде свій початок Західна цивілізація.

Міф про гермафродита не випадково з'являється в античній Греції, де панував пантеїзм (багатобожжя), де боги як люди змагалися між собою, і де не було ще монополії на істину.

У давньогрецькій міфології Гермафродит (*грец.* – Ερμαφρόδιτος) – син Гермеса і Афродіти виховувався наядами на горі Іда у Фрігії. Цей золотокудрий хлопець надзвичайної краси, купаючись у водах джерела, збудив пристрасне кохання у німфи цього ключа. Але її благання про взаємність не знайшло відгуку, і невтішна німфа попрохала богів про вічне єднання з коханим. І боги з'єднали її і Гермафродита в єдину двостатеву істоту.

Водночас давньогрецький філософ Платон у «Діалогах» розповідає, що боги спочатку створили людину у вигляді сфери, поєднавши два тіла, дві статі.

Таким чином він підпорядковував реальність символу і підкреслив божественне начало в людині, адже гермафродитизм зазвичай розглядався як виняткова властивість богів. Тож згідно з Платоном, існували гермафродити, які мали у собі дві особи: чотири ноги і чотири руки, проте вони були покарані Зевсом за гордість і були розрубані на двоє, і з того часу люди приречені шукати свою другу половину.

Завдяки поширенню таких уявлень, а, можливо, і авторитету Платона, ставлення до людей, які поєднували в собі ознаки обох статей, в античні часи було переважно шанобливим. Вважалося, що боги наділили їх своїми рисами та особливостями, що викликало у оточення повагу і захоплення. Про це свідчать численні фрески, малюнки на вазах, скульптури, які збереглися, незважаючи на те, що у наступні епохи ставлення до таких людей, як зрештою і до всієї античної культури, докорінно змінилося з поважливого на вороже.

До середини ХХ ст. у літературі, і науковій і художній,

переважно вживалося поняття *гермафродит* (організм, що має ознаки обох статей). В означений період йому на зміну прийшло поняття *інтерсекс*, що зберігає той самий зміст, а також описує стан, за якого спостерігаються хромосомні і гормональні варіації.

ЯК ЗМІНЮВАЛОСЯ СТАВЛЕННЯ ДО ГЕРМАФРОДИТІВ. У ТІНІ ГОМОФОБІЇ

У наступну історичну епоху, яка прийшла на зміну античності, сексуальність та все, що було пов'язано із стосунками між статями і не було спрямоване на продовження роду, засуджувалося і замовчувалося. Був період, коли для християн будь-які стосунки з іновірцями, а тим більше сексуальні, вважалися гріхом, що вимагав негайного і суворого покарання на смерть. За таких умов будь-яка інакшість чи відмінність були смертельно небезпечними і тому старанно приховувалися, адже за бажання їх легко інтерпретували як прояви диявольських сил. Згодом, з початком епохи Відродження, європейці поступово ставали більш толерантними, і за доби Просвітництва, у XVIII сторіччі, у деяких країнах, особливо протестантських, ставлення до людей, що чимось відрізнялися перестало бути таким нетерпимим. Проте у XIX сторіччі, незважаючи на швидкий розвиток природничих наук, відбулася чергова переоцінка, і нетерпимість отримала замість релігійного, наукове обґрунтування боротьби за чистоту раси чи нації.

Важливою причиною, яка безпосередньо вплинула на ставлення до гермафродитів стало те, що у багатьох країнах світу у другій половині XIX ст. набула популярності теорія Дарвіна, який був переконаний, що білі – то вища раса і чорношкірі африканські племена на кшталт готтентотів врешті-решт зникнуть як нижча раса.

Расизм Дарвіна справив величезний вплив на громадськість

і освітян практично цілого світу. У своїй класичній книзі «Хибне вимірювання людини» (The Mismeasure of Man) С. Дж. Гоулд (1941 – 2002) з Гарвардського університету вважає поширення расизму в освіті та науці наслідком дарвінізму. Як зауважує Гоулд, найгарячішими прихильниками поглядів Дарвіна були освічені люди тому «твердження на користь рабства, колоніалізму, про расові відмінності, класову структуру та суспільні ролі різних статей у цей час поширювалися здебільшого під прапором науки». З огляду на те, що багато представників природничих та суспільних наук, а також освітян сповідували дарвінізм, поширення нетерпимості до всього, що вважалося відмінним, стало домінантним у суспільстві. І подолати таке ставлення людство не може і досі.

Так минуло майже сто років, коли у 1975 році Конгрес США ухвалив Закон про освіту для дітей з вадами розвитку (The Education for All Handicap Children Act), покликаний забезпечити підвищення рівня чуйності вчителів та працівників школи до дітей з особливими потребами. А ще через рік статтю про те, що гомосексуальність – це психічне захворювання було вилучено із класифікатора психічних захворювань американською асоціацією психіатрії.

Але перш ніж це відбулося, світовій науці довелося подолати чимало невігластва і упереджень. Сьогодні вже ні в кого не викликає сумнівів думка, що справжня наука має спиратися на дослід і експеримент. Справжня наука збирає інформацію і намагається зрозуміти її, максимально уникаючи упереджень. Справжня наука не робить упереджених висновків про те, що нормально, а що аномально, вона систематизує інформацію і висловлює припущення про те, як різні відомості можуть бути між собою поєднані.

У сфері людської сексології прикладом такого справді наукового методу є робота А. Кінсі та його колег, здійснена ще у 1940-х роках минулого сторіччя. На відміну від більшості своїх сучасників Кінсі не висловлювався стосовно того, що є нормальним, а що аномальним, він намагався зібрати

інформацію про сексуальну поведінку людини і, систематизувавши її, оприлюднив для широкого загалу.

Його висновок стосовно того, що біологічна варіативність людей є поширеним явищем, а відсоток не гетеросексуальних людей є значним, були несподіваною і неприємною новиною як для психологів, так і для психіатрів, оскільки своїм відкриттям А. Кінсі ставив під сумнів їх професійну компетентність та руйнував їх репутацію, а отже, і добробут.

На той час більшість вчених відкидала його дані, а за зроблені ним висновки він зазнав навіть неабиякого цькування і образ. Певні методологічні помилки дають підстави сумніватися у точності всіх отриманих даних, проте його роботи «Сексуальна поведінка людини чоловічої статі» та «Сексуальна поведінка людини жіночої статі» безсумнівно здійснили переворот у науці, тому жодне варте уваги дослідження про сексуальну поведінку людини не може обійтися без посилання на ці праці.

Спираючись на роботи А. Кінсі, тоді ще нечисленні правозахисні організації, здобули вагомі аргументи на користь того, що біологічна варіативність є природною і досить поширеною, а її носії такі ж громадяни як усі інші, а не збоченці, злочинці чи маргінали.

Справа в тому, що відповідно до поглядів, поширених серед вірних різних християнських конфесій тривалий час

“

Справжня наука не робить упереджених висновків про те, що нормально, а що аномально, вона систематизує інформацію і висловлює припущення про те, як різні відомості можуть бути між собою поєднані.

”

вважалося, що будь-які сексуальні стосунки, окрім тих, що ведуть до зачаття, є незаконними і «протиприродними». Починаючи із раннього середньовіччя, усі інші види сексуальних стосунків були затавровані, визнані вкрай аморальними.

Століттями (з античних часів, через середньовіччя і модерні часи) інтерсекси перебували по суті невидимими в тіні людей, яких звинувачували у аморальності. Адже тривалий час всі біологічні особливості так трактувалися суспільством і державою, розглядалися як содомський гріх. За умов такої жорсткої криміналізації виявляти публічно свою інакшість було небезпечно для життя.

Не менш драматично складалася доля «інших» людей і в Радянському Союзі, де на початку 30-х років минулого століття було запроваджено кримінальну статтю за гомосексуалізм. Цю статтю партійна репресивна машина часто використовувала і проти дисидентів, і проти працівників партапарату з метою їх компрометації і усунення конкуренції. Що стосується інтерсекс-людей, то про них в цей час по суті забули. Як відомо, радянська влада взагалі оголошувала кримінальним усе, що вона не могла контролювати. А оскільки контролювати людську біологічну варіативність було складно, партія визнала за краще заборонити і криміналізувати все, що найменшим чином відрізнялося від того, що було визнано нормою. Тому в Радянському Союзі будь-які хірургічні операції над дітьми-інтерсексами приховувалися і від суспільства і від батьків, залишаючи жертви такого втручання блукати у темряві невідомості і нерозумінні себе, свого стану, своїх особливостей. Відомий, наприклад, випадок, коли хлопчику у п'ятирічному віці під час операції з приводу видалення дивертикула сечового міхура були видалені жіночі статеві органи (як через понад два десятки років повідомили лікарі). На жаль, суспільство навіть не здогадувалося, яких тортур і страждань роками зазнавали і (часто) зазнають такі люди.

Однією з ознак біологічної «інакшості» є статеві стосунки. Для деяких людей одностатеві стосунки є природними,

вони є незмінною формою сексуальності, яка формується у частини індивідів як результат впливу чинників спадковості, особливостей внутрішньоутробного розвитку, дитячих переживань, культурного середовища тощо. Жоден з чинників не є єдино необхідним або достатнім.

Глибоко укорінена таємничість, бажання індивіда приховати свою біологічну особливість призводять до того, що навіть фахівці, не розібравшись (часто вони не мають достатніх знань), плутають інтерсекс-людей (нав'язуючи їм діагнози і патологізуючи та стигматизуючи їх) з трансгендерами. Побоюючись неприємних наслідків щодо розкриття своєї інакшості, люди, які усвідомили цей факт, часто переживають кризу. Одні виявляються здатними сприйняти і прийняти себе такими, якими вони є, якими їх створила природа, інші гинуть, а дуже багато протягом довгих років страждають від душевних травм, що їх може завдавати як близьке оточення, так і суспільство.

Відомі випадки, коли людина починає ненавидіти себе і прагне «вилікуватися», змінити себе. Недобросовісні і неосвічені консультанти втягують таких людей у сумнівні товариства, де їх оточують страх і огида, де вони постійно зазнають промивання мізків, що зветься «репаративною терапією». Автору цих рядків відомий випадок, коли дипломований кандидат психологічних наук обіцяв інтерсекса перетворити на «справжнього чоловіка».

Через культивоване століттями негативне ставлення до найменших відхилень від офіційно визнаної нормативної поведінки, інтерсекс-люди переважно прагнули залишатися непоміченими, і лише нещодавно вони почали домагатися права бути включеними у суспільне життя – права на те, щоб не суспільство, лікарі, чи навіть батьки, а вони самі вирішували – ким вони є, хто вони, і з ким мають спілкуватися і мати стосунки. Можливо, коли-небудь упередження проти інтерсексів стане настільки ж неприйнятним в нашому суспільстві, як і упередження проти етнічних і релігійних

меншин, як обмеження прав жінок (про яке нині всі вже забули) і буде сприйматися як щось абсурдне. На шляху до цього вже вдалося домогтися певного успіху, але працювати треба ще багато.

Проблема захисту прав інтерсекс-людей, отже, є передусім проблемою захисту прав людини, тобто прав громадянина, його особистих прав. Захист прав групи чи меншини вже постановкою проблеми обмежує індивідуальні права і індивідуальну особливість приналежністю до певної групи, тим самим виводить групу за межі цілого (суспільства) і таким чином протиставляє її більшості.

Але зводити інтерсекс-людей до окремої групи означає насильно обмежувати їх особливість і індивідуальність і одночасно виділяти їх з неосяжного і розмаїтого людства. Тому, на нашу думку, необхідно домагатися умов, за яких права всіх громадян на медичну допомогу, юридичну підтримку, працю тощо будуть не лише декларовані державою, але і реально діятимуть стосовно конкретних людей, що живуть тут і тепер, а не будуть жити у якомусь ідеальному завтра. Ми переконані, що такий підхід до захисту прав інтерсекс-людей, як індивідуальних прав громадян, прокладе шлях до послідовного дотримання прав усіх без винятку – незалежно від біологічної статі, сексуальних уподобань, гендерної ідентичності, раси, віросповідання, віку тощо.

ПРАВА ЛЮДИНИ І ОСВІТА. ОБОВ'ЯЗКИ СІМ'Ї І СУСПІЛЬСТВА

Коли говоримо про права інтерсексів та інших людей, які зазнають дискримінації, часто використовуємо ніби «правильну риторичку», яка насправді веде лише до затуманення змісту, підміни понять, і в результаті навряд чи здатна спонукати суспільство вирішити проблеми людей, що постійно відчують обмеження прав і законних інтересів.

Ось досить типова цитата: «Сім'ї бувають різні. Не існує уніфікованої форми родини, яка би об'єднала всі можливі форми сімейних стосунків. Проте гетеросексизм в українському суспільстві та відсутність державної політики щодо захисту прав створюють ситуацію, в якій нормалізується та привілеюється один тип сім'ї – союз між чоловіком і жінкою, а інші ігноруються. Серед них чи не найбільшої дискримінації зазнають одностатеві сім'ї. Вони цілком позбавлені соціальних гарантій з боку держави, суспільного визнання, а також підтримки своїх материнських родин».

У цій цитаті поєднано стільки різних проблем і дискурсів, що навіть співчутливому читачеві годі розібратися. Почнімо з кінця. Соціальні гарантії з боку держави, суспільне визнання і підтримка материнських, чому не батьківських (?) родин (до речі в українській мові батьки це двоїна, що означає родину походження дитини) – це питання різного рівня віднесеності, тобто різної юрисдикції.

Підтримка родиною дитини – це, так би мовити, внутрішня справа сім'ї. Це сфера особистих стосунків, яка залежить передусім від особистості батьків, а також від культурного середовища.

Проблема суспільства – це, безумовно, проблема передусім виховання і навчання. Якщо змалечку навчати громадян толерантності, расової рівності, рівності статей, і окремі громадяни і суспільство

“

Проблема захисту прав інтерсекс-людей є передусім проблемою захисту прав людини, тобто прав громадянина, його особистих прав.

”

загалом навчаться не помічати свою розмаїтість та трактувати її як щось дивне, незрозуміле, а тому таємне і вороже, а отже, небезпечне і потенційно агресивне.

ПОРУШЕННЯ ФОРМУВАННЯ СТАТІ

Цілком зрозуміло, що у батьків, а ще більше у дітей виникають питання, чому так сталося, чому їм притаманні певні особливості – ендокринні, генетичні тощо, які не дають змоги чітко визначити стать. Вичерпних відповідей не дає на ці питання сьогодні поки що навіть медицина.

Відомо що, формування статі відбувається упродовж цілого ряду послідовних етапів: формування гонад, формування внутрішніх геніталій, формування зовнішніх геніталій, формування другорядних статевих ознак. Регулювання цього процесу здійснюється генетичним і гормональними факторами.

Між 4 і 5 тижнями розвитку плоду відбувається формування первинних гонад. Каріотип людини (типова для виду сукупність морфологічних ознак) складається з 44 аутосом і 2 статевих хромосом. На генетичному рівні стать ембріону визначається набором статевих хромосом X і Y. Вона містить гени, що контролюють її формування.

При заплідненні яйцеклітини формується генетична стать майбутньої дитини: при заплідненні яйцеклітини сперматозоїдом, що несе X-хромосому, генетична стать майбутньої дитини – жіноча (набір статевих хромосом XX), при заплідненні яйцеклітини сперматозоїдом, що несе Y-хромосому, генетична стать майбутньої дитини – чоловіча (набір статевих хромосом XY). Нині виявлена локалізація близько 100 генів у Y хромосомі. Для створення чоловічої статевої гонади необхідна присутність Y хромосоми, оскільки на ній розташований ген, що відповідає за синтез специфічного поверхневого білка – HY антигену. Саме цей антиген і визначає розвиток статевої закладки в чоловічу гонаду.

Отже, при наборі статевих хромосом, що містять Y-хромосому, формується яєчко, причому повноцінним воно стає лише за наявності X і Y-хромосом. Для правильного формування яєчка необхідна присутність не менше двох XX-хромосом. Повноцінна жіноча гонада формується при каріотипі 46XX.

Згодом відбувається розвиток як внутрішніх, так і зовнішніх геніталій. На первинних етапах розвитку ембріона відмічається наявність жіночих (мюллерові) і чоловічих (вольфові) протоків. Створенням внутрішніх статевих органів є 2 пари протоків: мюллерові і вольфові, що відкриваються в урогенітальному синусі. З мюллерових протоків утворюються жіночі внутрішні статеві органи, з вольфових – чоловічі. Формування внутрішніх і зовнішніх геніталій у плоду чоловічої статі – активний процес. Одні клітини в ембріональних тестикулах починають активно синтезувати гормон, що пригнічує у плоду чоловічої статі розвиток мюллерових протоків; інші в яєчках все більше секретують тестостерон під дією, якого вольфові протоки диференціюються в сім'яні пухирці, сім'явиносні протоки і придатки тестикули. За відсутності активного впливу чинника, що сповільнює розвиток мюллерових протоків, відбувається їх розвиток, тобто розвивається матка, верхня частина піхви і фаллопієві труби. Вольфові ж протоки при цьому регресують. Зовнішні геніталії і уретра у плоду обох статей розвиваються із урогенітального синусу і статевого бугорка, генітальних складок і підвищень.

ФОРМУВАННЯ СТАТЕВИХ ОРГАНІВ

Починаючи з 10-го тижня внутрішньоутробного розвитку синтезується велика кількість тестостерону, що впливає на створення зовнішніх геніталій. Окрім тестостерону, для диференціювання зовнішніх статевих органів необхідним є вплив активного метаболіту тестостерону – дігідротестостерону, який утворюється безпосередньо в тка-

нинах під впливом відповідного ферменту. В кінці першого триместру відбувається завершальне формування геніталій.

На момент народження статевий апарат дитини повністю сформований: стать гонад, будова внутрішніх і зовнішніх органів, тобто фенотип або морфологічна стать повністю відповідає каріотипу, тобто генетичній статі.

У постнатальному періоді життя дитина має пройти ще дуже важливий етап статевого формування – пубертатний період та період статевої зрілості. Отже, лише в кінці пубертатного періоду цілком закінчується формування статевого апарату. З цього часу людина здатна до виконання основної біологічної функції – до відтворення собі подібних.

ПАТОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ СТАТІ

Те, що людина є інтерсекс-варіативною, може з'ясуватися у будь-який період її життя: одразу після народження, в ранньому дитинстві, у період статевого дозрівання або навіть у дорослому віці. Відомі випадки, коли людина так і не довідується про свої особливості за життя. Одна з основних причин порушення статевого формування – хромосомні або більш тонкі генетичні аномалії. При цьому може мати місце порушення кількості або структури статевих хромосом, чи пошкодження генів, що відповідають за статеве формування. Статеве формування може порушитися і при патології аутосом або, вірніше, генів, що локалізуються на аутосомах, але беруть опосередковану участь у статевому формуванні. Значно рідше пороки розвитку статевого апарату дитини можуть бути зумовлені порушенням гормонального балансу вагітної жінки (прийом гормональних препаратів, гормонально активні пухлини) і (або) гормональної функції плаценти.

Дія зазначених несприятливих хворобливих чинників, що порушують процеси формування статі, може відбуватися двома шляхами.

1. Патологічні чинники, що перешкоджають формуванню повноцінної гонади, що в свою чергу порушує процеси формування геніталій.

2. Формування гонад не порушується. В цих випадках патологія статевого апарату може бути зумовлена вродженим дефектом синтезу тестостерону або метаболізму дигідротестостерону, порушенням відчутності тканин мішеней до дії статевих гормонів, підвищенням рівня статевих гормонів позагонадного походження.

Визначимо змістове наповнення понять «стать» (sex) і «гендер» (gender), а також терміни, що пов'язані з ними. В англомовній літературі поняття «стать» і «секс» позначаються одним словом «sex». Українською мовою слово «стать» – це категорії «чоловік» або «жінка», що визначається на підставі анатомічних складових. Саме так розуміли слово «sex» в англомовній літературі до середини XIX століття. В кінці XIX століття значення цього слова дещо розширилось, і його почали використовувати для визначення анатомії статевих органів, їх функцій, а також різниці між чоловіком і жінкою. До середини XX століття почали використовувати в значенні *сексуальна поведінка* і *сексуальна привабливість*. Це слово почало не тільки визначати категорію, але так само феномен як такий і процес з ним пов'язаний. У міру того, як слово «sex» стало використовуватися в значенні

“

... зводити різних інтерсекс-людей до окремої групи означає насильно обмежувати їх особливість і індивідуальність і одночасно виділяти їх з неосяжного і розмаїтого людства.

”

«коїтус» (статевий акт), воно набуло «брудного» відтінку, а для визначення пізнавальних, поведінкових і особистісних характеристик, що розрізняють чоловіків і жінок, був запропонований термін «гендер» (gender). У подальшому, в міру поширення в повсякденному житті слова «секс» в значенні статеві зносини, намітилася тенденція використання слова «гендер» як евфемізму, щоб дистанціюватися від негативних значень слова «секс». Все сказане потрібно брати до уваги при ознайомленні з літературою, присвяченою вивченню таких феноменів, як «стать» і «гендер».

КРИТЕРІЇ СТАТЕВОЇ ПРИНАЛЕЖНОСТІ ЛЮДИНИ

Ще давньогрецька культурна традиція маніфестувала домінування чоловіків над жінками (насамперед мова йде про соціальне життя), істотним чином вплинувши на розвиток наукових уявлень про анатомічні відмінності між статями. Арістотель вважав, що стать існує для розмноження, і активним учасником цього процесу є чоловік, а пасивним – жінка. Він бачив у жінці лише зменшену копію чоловіка: те, що у чоловіка знаходиться ззовні, у жінки – всередині тіла. Арістотель розглядав вагіну як аналог пеніса, матку – як аналог калитки, а менструацію – як еквівалент сім'явиверження. Показовим є той факт, що в античні часи яєчники позначалися тим самим словом, що і тестикули (яєчка), а спеціальний анатомічний термін для визначення вагіни зовсім був відсутній до початку XVIII століття. Як пише І. Кон, такі уявлення про зверхність чоловічого начала протрималась в науці дуже довго.

ЯК ВИЗНАЧАЄТЬСЯ СТАТЬ

Чи можна визначити стать людини за зовнішнім виглядом і поведінкою зі стовідсотковою гарантією? Накопичений в науці досвід показує, що стать – це феномен набагато складніший, ніж

уявляється у повсякденному житті. Існує цілий набір критеріїв статевої приналежності, і далеко не всі вони можуть бути видимі неозброєним оком. У медичній і психіатричній практиці відомі випадки того, як дитина, що виглядала зовні як дівчинка, під час подальшого розвитку перетворювалася на чоловіка, а індивіди з жіночою будовою тіла (фенотипові жінки) за своїми генетичними характеристиками виявлялися чоловіками.

Виходить, що банальне на побутовому рівні питання про те, до якої статі відносити ту чи іншу людину, виявляється не таким вже й простим і очевидним. Механізми визначення статі – це складний і багаторівневий процес. Будь-які відхилення від видової норми можуть призводити до парадоксальних, особливо для необізнаного спостерігача, результатів. У ряді випадків розходження між генетичними чинниками (наприклад, генотип ХУ) і зовнішніми морфологічними показниками статі (жіноча зовнішність) непомітні. Жінка може прожити все життя, так і не довідавшись, що її генетична стать – чоловіча, а чоловік – ніколи не довідатись, що у його клітинах зайва жіноча хромосома.

Ще складніша ситуація, коли організм людини є так званою мозаїчною химерою, в якій одна частина містить ХУ-хромосому, а друга – ХХ, тобто по суті в одному організмі присутні і чоловічі і жіночі клітини. Таке поєднання може спричиняти несподівані результати, залежно від того, які органи і які тканини в організмі є мозаїчні. Відомості з біології свідчать, що у винятково рідких випадках дві яйцеклітини викидаються з жіночого яєчника практично одночасно і при цьому кожна запліднюється сперматозоїдом. Обидві запліднені яйцеклітини починають ділитися, і в рідких випадках може відбуватися їх злиття в один зародок. Зародок-химера розвивається і формує химерний організм, що складається з двох особин. У виняткових випадках одна півкуля мозку такого індивіда розвивається за материнським типом, а друга – за батьківським. Такі особини можуть виглядати і як самці, і як самки, причому їх поведінка не залежить від генетичної конституції їх статевих залоз.

У медичній і судовій практиці іноді виникає необхідність об'єктивної ідентифікації статевих ознак конкретної людини. Ця потреба змусила сексологів розробити набір чітких критеріїв, що ілюструють значимість такого роду експертизи. Так, у 1968 році Міжнародний олімпійський комітет ввів обов'язкові хромосомні тести статі жінок-атлетів. Хоча в цьому випадку правильніше було б уточнити, що статеві відмінності, в тому числі і фізичні, фізіологічні і психологічні, що визначають рівень можливих спортивних досягнень, *обмежені статтю (а не пов'язані зі статтю)*. Очевидно, що вони є прямим наслідком диференцій експресії генів, що мають як представники чоловічої, так і жіночої статі. Такі ознаки можуть мати як дихотомічний, так і континуальний характер.

Отже, питання про статеву приналежність, за здавалося б простоти і очевидності, в реальному житті виявляються не лише складним, але і дуже делікатним. На сьогодні найбільш об'єктивною і цілісною вважається схема, запропонована американським сексологом Дж. Мані.

Схема враховує складний шлях формування статі в процесі індивідуального розвитку і спирається на *вісім критеріїв (або складові) статі*. Сюди належать шість біологічних складових: *генетична, гонадна, внутрішньоутробна гормональна стать, внутрішня морфологічна стать, статеве диференціювання головного мозку, пубертатна гормональна (зовнішня морфологічна) стать*. Останні два критерії пов'язані з психологічними і соціальними чинниками – вихованням і самоідентифікацією.

Генетична стать

Першою у списку Дж. Мані є *генетична (або хромосомна) стать*. Генетичні відмінності між чоловічою і жіночою статями є фундаментальною основою феномену статі, що відображає найважливішу якість статевого розмноження. У більшості ссавців, включаючи людину, кожен індивід успадковує дві

статеві хромосоми – одну від батька, другу від матері. Жіночі індивіди мають в своєму хромосомному наборі дві X-хромосоми (жіночий генотип позначається як XX), а чоловіки – одну X і одну Y (відповідно, генотип позначають як XY).

Стать майбутньої дитини залежить від того, яка з батьківських статевих хромосом виявиться в сперматозоїді, що запліднить яйцеклітину. Якщо це буде X-хромосома, то народиться дівчинка, а якщо Y – хлопчик. Оскільки чоловічий генотип несе в собі тільки одну X і одну Y-хромосому, то гени, що пов'язані зі статтю, представлені у чоловіків в одичному числі, а у жінок – у подвійному. Тому будь-які генетичні аномалії у генах, розташованих в X-хромосомі у чоловіків, обов'язково мають якийсь зовнішній вияв. Навпаки, у жінок вірогідність вияву аномальних генів, що розташовані на X-хромосомі, невелика.

Таке трапляється у випадку близько-споріднених шлюбів, наприклад, між двоюрідними або троюрідними братами-сестрами. У більшості випадків відповідні «здорові» гени на парній хромосомі будуть перешкоджати клінічному вияву хвороби у жінки.

Поширеним прикладом такого роду хвороб, пов'язаних зі статтю, є гемофілія і кольорова сліпота (дальтонізм). Обидва захворювання переважно трапляються саме у чоловіків. Наприклад, важкою формою гемофілії страждав царевич Олексій,

“

Жінка може прожити все життя, так і не довідавшись, що її генетична стаття – чоловіча, а чоловік – ніколи не довідатись, що у його клітинах зайва жіноча хромосома.

”

син останнього російського імператора Миколи II. Однак жодна з його чотирьох сестер, так само як і мати, що передала сину ген гемофілії, не мали ознак цієї хвороби. Носієм гену гемофілії була також англійська королева Вікторія.

Часто жіноча стать у людини розглядається як базова і більш стійка до впливу зовнішнього середовища, ніж чоловіча. Вчені вважають що X-хромосома більш активна, ніж Y, і несе на собі багато генів, необхідних для нормально-го функціонування як жіночого, так і чоловічого організму. Оскільки у жінки дві X-хромосоми, то в літературі часто ставилося питання про те, яким чином у них відбувається регуляція вироблення продуктів, що визначаються генами статевої хромосоми. Порівняно недавно, у 1995 р., Н. Вільямс показав, що в генотипі людини присутній особливий *механізм компенсації дози*, який вирівнює експресію генів X-хромосоми у чоловіків і жінок.

Зауважимо, що останні дослідження в галузі будови Y-хромосоми показали, що попередні уявлення про неї виявилися багато в чому помилковими. По-перше, в її структурі нараховується не 40, а 70 генів, по-друге, чоловіча хромосома рясніє так званими дзеркальними полями (комплексами, що дублюють будову активних частин кожного гену). Вони дають змогу «ремонтувати» частини генів, що були пошкоджені мутаціями.

Такий механізм забезпечує стійкість чоловічого організму, нейтралізуючи дію генетичних аномалій на Y-хромосомі. По суті, дзеркальні поля відіграють ту саму компенсаторну роль, що і парний (непошкоджений) ген на другій X-хромосомі, якщо перша виявиться з дефектом.

Наявність набору з XX або XY-хромосомами визначає хромосомну стать людини. Однак ця обставина зовсім не припускає, що із заплідненої яйцеклітини (зиготи) з даним набором статевих хромосом буде розвиватися індивід, який за зовнішніми ознаками відповідатиме даній статі. Відомі випадки (наприклад, синдром нестачі дигідротестостерону –

біологічно активної форми тестостерону), коли народжується нібито дівчинка, а в період статевого дозрівання з нею відбуваються значні морфологічні перетворення, і дівчинка перетворюється на цілком повноцінного молодого чоловіка.

Гонадна стать

Другим важливим критерієм у списку Дж. Мані є диференціювання *зародкових гонад* (статевих органів). Y-хромосома у всіх ссавців має специфічний ген, що було визначено як «частину Y-хромосоми, що детермінує стать». Цей ген є складовим генного комплексу, який має назву «чинник, що детермінує розвиток сім'яників». Якщо всі гени цього комплексу в наявності і функціонують нормально, то він активується і запускає множинність генів, розташованих в інших хромосомах. Тож у плоду відбувається розвиток сім'яників. Тобто виходить, що хоч внутрішні чоловічі статеві органи розвиваються під впливом генів, розташованих на чоловічій хромосомі, реально у його створенні беруть участь і інші, нестатеві хромосоми і жіноча X-хромосома.

Чинник, що детермінує розвиток сім'яників, активується у зародка лише у віці семи тижнів. Відповідно, *на більш ранніх періодах розвитку ембріон має тільки хромосомну стать, але є безстатевим за своїм внутрішнім і зовнішнім виглядом.*

Всі людські ембріони містять гени, що відповідальні за розвиток сім'яників і гени, у яких закодовано розвиток яєчників. У кожного зародка є пара маленьких статевих залоз, які потенційно можуть розвиватися в сім'яники або в яєчники, а також дві пари вивідних шляхів: мюллерові протоки, що є потенційними органами розмноження жінки, і вольфові протоки, які можуть перетворюватися в чоловічу репродуктивну систему. Що буде розвиватися у конкретно-го плоду – сім'яники або яєчники – цілковито визначається активністю чинника, що детермінує розвиток сім'яників, розташованих в Y-хромосомі. Якщо цей фактор є в зародка і

своєчасно активується, то він набуває ознак чоловічого зародку, а якщо ні – розвивається жіночий організм.

Якщо з якихось причин цей генетичний комплекс залишається в бездіяльності до дев'ятинедільного віку, або хромосомна стать зародка є жіночою, тоді на 12-й тиждень у нього з'являються яєчники. Раніше вважалося, що для розвитку яєчників не потрібно ніякого спеціального пускового чинника, і що формуються вони як щось безумовне. Саме цим пояснювали випадки, коли індивіди, що виглядали зовні як жінки, насправді мали чоловічу хромосомну стать. Однак нині маємо свідчення, що на X-хромосомі є особливий ген DSS, який в ситуації жіночого генотипу XX керує перетворенням «нейтральної» статевої залози в яєчники, які здатні в майбутньому продукувати повноцінні яйцеклітини.

Внутрішньоутробна гормональна стать

Загадки статі на цьому не завершуються. Надалі активну роль у формуванні чоловічої і жіночої зовнішності починають відігравати гормони. Третьою критичною складовою в схемі Мані відзначено *гормональний баланс плоду*. Статеві органи зародка продукують статеві гормони: первинний тестостерон в сім'яниках і естрогени (жіночі статеві гормони) в яєчниках. Крім того, сім'яники виробляють особливий *антимюллеровий* гормон (субстанція, що стримує розвиток). У чоловіків тестостерон і його похідні забезпечують розвиток зовнішніх і внутрішніх чоловічих геніталій. Функція мюллерової субстанції, що стримує розвиток, полягає в тому, що вона запускає механізми *зворотного розвитку* (редукцію) примітивних внутрішніх жіночих геніталій. Необхідність наявності двох гормонів для розвитку чоловічого ембріону називають «*принципом Адама*».

Водночас, для подальшого розвитку жіночих статевих органів і всієї репродуктивної системи не потрібне виробництво якогось специфічного гормону. Регресія первинних

внутрішніх чоловічих органів і розвиток жіночих геніталій відбувається автоматично. За відсутності гена SRY зародкові статеві залози перетворюються на матку, фаллопієві труби і вагіну, а за відсутності тестостерону зникають вольфові протоки. Відсутність специфічної гормональної стимуляції під час розвитку жіночого ембріону має назву «принцип Єви».

Оскільки для належного розвитку у випадку формування чоловічого організму необхідні більш складні генетичні і біохімічні взаємодії, вважається, що чоловічий шлях розвитку більш вразливий, і що чоловічі ембріони більш чутливі до змін у навколишньому середовищі і до стресів, яких зазнає жінка в період вагітності.

Чоловічі статеві гормони відіграють важливішу роль у диференціюванні статі у внутрішньоутробному періоді, ніж жіночі. Вплив чоловічих статевих гормонів андрогенів на плід приводить до його маскулінізації. З медичної практики відомо, що коли вагітні жінки одержують гормональні препарати, щоб запобігти передчасним пологам, то як наслідок народжуються дівчатка з яскраво вираженими маскулініними (чоловічими) ознаками: вони мають збільшені клітори, а деякі навіть – пеніси. Поведінка таких дівчаток також більш походить на хлопчачу. Вони ростуть шибениками, надають перевагу активним і силовим іграм, не цікавляться ляльками і не бачать себе в ролі матерів

“

Людське

сусільство таке ж різноманітне, як і навколишній світ.

Всі люди, які прийшли у цей світ, безумовно, мають однакові права на існування, однаково потребують уваги, турботи і поваги.

”

і домогосподарок. Подібний вплив можуть спричиняти на плід і деякі синтетичні гормони, що використовуються для лікування окремих захворювань у вагітних жінок.

Внутрішньоутробна морфологічна стать

Четвертим компонентом статі є внутрішньоутробна морфологічна стать – *остаточний розвиток геніталій*, який завершується на 16 тиждень життя плоду. На цей момент дія гормонів стає незворотною. Тому стать майбутньої дитини за допомогою ультразвуку реально визначити, починаючи з цього віку. Крім остаточного формування чоловічих і жіночих геніталій, статеві гормони діють також і на мозок зародка.

Чоловічий і жіночий мозок

П'ятою ознакою статі є *диференціювання будови мозку*. Вважають, що чоловічий мозок в середньому більший за жіночий на 100 – 150 см³, що частково пояснюється великими розмірами тіла чоловіків. Хоча статева різниця за об'ємами мозку не відіграє суттєвої ролі, морфологічні відмінності в будові окремих його частин спричиняють відмінності у поведінці, а також пояснюють різницю у виникненні хвороб мозку, їх частотності та характері розвитку у чоловіків і жінок.

Андрогени і естрогени суттєво впливають на диференціювання мозку за статтю. Статева диференціація мозку під впливом зародкових гормонів починається в кінці третього місяця ембріонального розвитку плоду. В результаті окремі структури, зокрема гіпоталамус, формуються у чоловіків і жінок по-різному. Зауважимо, що у функції гіпоталамусу входить контроль за діяльністю гіпофізу, а він, у свою чергу, впливає на гормональну секрецію всіх інших залоз внутрішньої секреції у людини. Отже, хоча сам гіпоталамус виділяє лише декілька гормонів, але завдя-

ки контролю над гіпофізом він регулює всю гормональну активність в організмі людини. Наслідком диференційованого розвитку гіпоталамусу за жіночим типом є циклічне продукування жіночих статевих гормонів у зрілому віці. Розвиток гіпоталамусу за чоловічим типом призводить до відсутності місячної циклічності в продукуванні чоловічих статевих гормонів. Відмінності в будові і функціонуванні мозку, хоча і приховані, можуть мати більший вплив на наше життя, ніж статеві відмінності в будові тіла. Однією з найважливіших функцій гіпоталамусу є перетворення неусвідомлених фізіологічних потреб у виражені психологічної мотивації як-то голод, спрага і статевий потяг.

Пубертатний гормональний статус і зовнішня морфологічна стать

Останньою біологічною ознакою статі за Мані є *пубертатний гормональний статус*. Пубертатні гормони (гормони, що діють у період статевого дозрівання людини) стимулюють розвиток ознак тіла, що визначають статеву зрілість (продукування сперми у чоловіків і менструальні цикли у жінок) і розвиток вторинних статевих ознак. Крім того, пубертатні гормони безпосередньо впливають на сексуальну поведінку людини і її психологічні особливості.

Існують виражені індивідуальні розбіжності щодо часу досягнення статевого дозрівання. У дівчат розвиток вторинних статевих ознак може відбуватися за чотири роки до настання менархе (першої менструації). У перші декілька років статеві цикли можуть бути нерегулярними, а в процесі овуляції можуть відбуватися збої.

На відміну від дівчат, юнаки дозрівають набагато пізніше, однак вони здатні запліднити жінку практично відразу з настанням спермархе (перша еякуляція). Вторинні статеві ознаки у юнаків розвиваються на більш пізньому етапі у порівнянні з дівчатами. На цей парадокс звернув увагу аме-

риканський антрополог Г. Богін (Bogin, 1999). Раніше прийнято було вважати, що жінки дорослішають раніше. Статеві дорослі чоловіки і жінки достовірно відрізняються за рівнем статевих гормонів – рівень андрогенів вище у чоловіків, а естрогенів у жінок.

Отже, ендокринні, гормональні «порушення» при формуванні дитини призводять до появи людей, стать яких визначити важко. Тому не можна говорити, що на світі є тільки чоловіки і жінки. Поряд з ними живуть гермафродити, інтерсекси – третя стать (?). Людське суспільство таке ж різноманітне, як і навколишній світ. Всі люди, які прийшли у цей світ, безумовно, мають однакові права на існування, однаково потребують уваги, турботи і поваги.

СІМ'Я, СУСПІЛЬСТВО І ДИТИНА-ІНТЕРСЕКС

Найчастіше батьки, які довідуються про наявність у своєї дитини якихось особливостей у статевому формуванні, переживають відчай, проте всіляко це приховують. Це відбувається тому що вони, на жаль, надто мало знають про такі явища. А найгірше те, що і медичні працівники не завжди добре обізнані в цих питаннях. Отже, щоб не блукати в темряві, батьки вишукують інформацію в різних джерелах, яких не так багато. А довідавшись про щось, старанно приховують здобуту інформацію. Коли дитина стає старшою, вона сама має вирішувати, які відомості про неї можуть знати інші люди.

Тим часом батьки, родичі у спілкуванні з такою дитиною мають бути максимально відвертими і чесними. Відвертість стане свідченням того, що вони не соромляться того, що вже відбулося. Адже немає нічого ганебного в тому, що вони люблять і поважають свою дитину, а також не соромляться її. Вони сприймають її такою як вона є. Сором найчастіше виникає через страх та невігластво. Дуже добре, якщо є друзі,

близькі знайомі, з якими можна поділитися і розповісти про особливості своєї дитини. Приховування такої інформації породжує почуття сорому, і неминуче створює стресову ситуацію в сім'ї.

Деякі релігійні групи людську різноманітність вважають гріховною. Але ж людина створена за образом і подобою Бога. Більше того, Бог ніколи не помиляється. До того ж, він створив такий багатий і різноманітний світ, складовими якого є також інтерсекс-люди.

Надзвичайно важливо налагодити контакт з вихователями, педагогами, з якими спілкується дитина. Вони можуть допомогти дитині-інтерсексу адаптуватися в дитячому колективі. Можливо, варто поговорити з батьками однолітків. Результатом такої розмови може стати певна доброзичливість і зниження нездорового інтересу та ворожості через незнання особливостей, притаманних такій дитині.

Корисно зберігати у вигляді хоч коротких нотаток всі розмови батьків стосовно своєї дитини з різними людьми, особливо з медичними працівниками. Насамперед необхідно одержати від лікаря точний діагноз. Батьки мають знати про свою дитину якнайбільше, щоб мати змогу допомагати їй пізнавати світ, який не завжди з розумінням ставиться до людей з особливостями. Медична інформація має підтверджуватися дослідженнями і документуванням. Водночас слід уникати зайвих оглядів лікарями, студентами-

“

*... багато представників природничих та суспільних наук, а також освітян сповідували дарвінізм, поширення нетерпимості до всього, що вважалося відмінним...
І подолати таке ставлення людство не може і досі.*

”

медиками, різними стажистами, а тим більше примусові фотографування і відеозаписи дитини. Будь-які огляди мають бути спрямованими на надання медичної або психологічної допомоги дитині, а не на використання її як піддослідної особи.

Що стосується психологічної допомоги, то тут також слід виявляти обережність. Адже не всі психологи, чи психіатри мають досвід роботи у розв'язуванні проблем, пов'язаних з формуванням статі у дітей з біологічними особливостями. Досить часто батьки в цих питаннях обізнані краще.

У деяких випадках існує необхідність проведення операції на статевих органах. Однак лікарі іноді перебільшують її необхідність, вводячи в оману батьків, пояснюючи їм, що операція із корекції статевих органів дівчинки чи хлопчика спростить їх дитині подальше життя. Насправді питання щодо проведення хірургічних корегуючих операцій повинна вирішувати саме особа з інтерсекс-особливостями, і лише досягши певного віку. Операції без згоди, які і досі проводять лікарі всупереч закликам правозахисників, інтерсекс-активістів, ООН, досить часто є медичним експериментом, а він не завжди буває вдалим для того над ким проводиться.

У СІМ'Ї РОСТЕ ДИТИНА-ІНТЕРСЕКС

Якщо у сім'ї зростає дитина-інтерсекс, особливу відповідальність родині слід виявляти у підлітковому віці. Порівняння себе з однолітками часто вирішує дитина-інтерсекс на користь останніх. Виникають питання про гормональну терапію або навіть хірургічну корекцію. Разом – дитина, батьки, лікар – мають з'ясувати всі ризики, позитиви й негативи будь-яких втручань і тільки тоді приймати рішення.

Не простим для батьків є період статевого дозрівання дитини, коли виникають перші сексуальні вподобання. Хоча

батькам часто важко торкатися цієї теми, однак робити це треба, щоб дитина краще себе почувала емоційно і могла робити певні висновки, які, на її думку, є правильними. Добре було б, якби до таких бесід залучали відповідно навчений медичний та педагогічний персонал, якому батьки довіряють. Незважаючи на свої особливості, у сексуальному житті дитина повинна відчувати себе комфортно. У пубертатному періоді бажано і треба допомогти дитині знайти психологічно і емоційно мужність, коли вона усвідомить, що якимось чином відрізняється від загальної маси людей. Цей період може початися набагато раніше або набагато пізніше. За таких обставин доцільно звернутися по допомогу до дитячого ендокринолога.

Слід наголосити, що підлітковий вік – це період фізичного, емоційного та інтелектуального зростання людини, зміни її способу мислення. У цей період дитина, крім підтримки сім'ї і медичних працівників, потребує і підтримки психолога. Надзвичайно важливо, щоб дитина-інтерсекс знала, що вона більше важить для сім'ї, чим усі її особливості, що вона – людина бажана, незважаючи на свою певну інакшість.

Дуже часто у таких особливих дітей обмежене коло спілкування. Довідавшись про свої особливості, вони у багатьох випадках усамітнюються, уникають навіть тих однолітків, з якими мали дружні стосунки. Вивчають свою зовнішність, особливості свого тіла, шукають відповіді на питання: чому? Як сталося? На їхні запитання рідні мають відповідати максимально відверто. Не варто щось приховувати або прикрашати. Відкритість і чесність батьків, родичів допоможуть інтерсекс-дітям відчувати себе повноцінними, хай дещо іншими, але в усіх інших відношеннях такими, як усі. Здатними до навчання, до роботи. Вони мають знати, що світ багатоманітний, у ньому багато моделей, перехрещень, інтересів. А тому кожний окремий випадок – власний випадок – лише підтвердження багатства цього світу і його загальної досконалості.

Ми переконані, що підхід до захисту прав інтерсекс-людей, як індивідуальних прав громадян, прокладе шлях до послідовного дотримання прав усіх без винятку – незалежно від біологічної статі, сексуальних уподобань, гендерної ідентичності, раси, віросповідання, віку.

Автор Юлія Пустовіт